

zékonyosság, a klímaváltozás előre jelzett alakulásának elemzésére, a mezőgazdaságra gyakorolt hatásainak feltárására irányultak.

Részt vett a VAHAVA (*Változás–Hatás–Válaszadás*) elnevezésű projektben 2003–2006 között. Ez a projekt képezte a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia tudományos alapját. A stratégiát az Országgyűlés 2008. márciusban egyhangúlag elfogadta. A projekt folytatását jelentette a *Felkészülés a klímaváltozásra: Környezet-Kockázat-Társadalom (KLIMAKKT)* program, melynek vezetője volt. Bekapcsolódott az Európai Unió *Adaptation and Mitigation Strategies: Supporting European Climate Policy (ADAM)* elnevezésű projektbe, és a magyar csoport munkáját irányította.

2007-ben vezetésével alakult meg az „Alkalmazkodás a klímaváltozáshoz” elnevezésű akadémiai kutatócsoport.

Több nemzetközi szakmai szervezetben tevékenykedett, és vállalt el vezetői funkciókat. Felelős kiadója volt a *KLÍMA-21 Füzetek* folyóiratnak.

2002-ben kutató és oktató munkája elismeréseként megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje kitüntetését.

2006-ban munkásságának elismerését Széchenyi-díjjal jutalmazták.

Harnos Zsolt kiváló tudós, oktató és kutatásszervező volt. Igényes és munkabíró, talán többet is vállalt, mint amennyit kellett volna. Jó érzékkel rendelkezett a különböző szakterületekhez tartozó személyek összefogásához és valódi interdiszciplináris projektek, programok kidolgozásához. Korán távozott el. Az új projekt (*Klimaváltozás és Biztonság*) kidolgozását és megalapozását elkezdte, de végrehajtani már nem tudja.

Engem személyes barátság is fűzött hozzá. 1978-tól dolgoztunk közös kutatási témákban. Egy kicsit tanítványomnak is tekintem, de több területen ő volt az én tanítóm.

2008-ban tréfálkozva a következőt mondtam egymás között, baráti társaságokban és a szélesebb szakmai nyilvánosság előtt is: „Az elmúlt harminc évben én voltam a projektvezető és te voltál az elsőszámú szakértő. Most cserélünk. A következő harminc évben te leszel a projektvezető, és én ott állok mögötted.” Sajnos ebből csak egy év valósult meg.

Láng István
az MTA rendes tagja

1942-ben született Pécsen, szinte pontosan azzal egy időben, hogy Robert Oppenheimer irányításával az Egyesült Államok nekilátott a Manhattan-terv megvalósításának. Kamasz volt, amikor a Szovjetunióban fellőtték az első szputnyikot, és megépültek az első ipari célú atomerőművek. Talán ezek az események is közrejátszottak abban, hogy a remekül zongorázó, a természettudományok, a történelem és az irodalom iránt egyaránt érdeklődő, tehetséges fiatal ember épp a fizikát választotta hivatásául.

Az ELTE fizikus szakának elvégzése után a KFKI-hoz került, és nagy lelkesedéssel kapcsolódott be a magfizikai kutatásokba. Kandidátusi értekezését a kalifornium-252 neutronspektrumáról írta, olyan témáról, melynek gyakorlati jelentőségén túl pedagógiai haszna sem volt elenyésző. 1975-től a Részecske- és Magfizikai Kutató Intézet tudományos igazgatóhelyetteseként, később a Műszaki és Természettudományos Társulatok Szövetsége (MTESZ) főtítkárhelyetteseként a kutatáson túl a magyar tudomány nemzetközi kapcsolatainak fejlesztésén és a tudományos ismeretterjesztés fellendítésén fáradozott.

Nem csoda, hogy elhalmozták munkával. Kiváló áttekintő és rendszerező képességek, ragyogó emlékezőtehetségének, széleskörű szakmai tudásának köszönhetően szinte bármely tudományszervezéssel kapcsolatos feladat ellátására ő tűnt a legalkalmasabb jelöltnek. Történész körökben is nagy feltűnést és elismerést keltett 2001-ben megjelent könyve, melyben sokéves gondos

JÉKI LÁSZLÓ
1942–2009

Jéki László türelmes, higgadt, derűt és nyugalmat sugárzó ember volt. Szellemi értelemben mégis a felvilágosodás gyermeke, örökké nyughatatlan, enciklopédista alkat, akit a kíváncsiság hajtott. Az egyiptomi szarkofágoktól Alfonse Mucha plakátjain keresztül a musicalekig szinte minden érdekelte. Könyvtárának állandó bővítésén kívül gyűjtött bélyeget, képeslapot, pénzérmét, röplapot stb. Beutazta a fél világot, mégis minden útjára úgy készült, akár Humboldt egy tudományos expedícióra. Áttanulmányozta az adott térség történetét, zenéjét, irodalmát, konyháját, és igyekezett a lehető legtöbbet belesűríteni a programba. Útközben mindent lefényképezett, s a képeket gondosan rendszerezte, albumokba ragasztotta. Rejtély, hogy mindegyik honnan volt ideje, energiája. Életének utolsó negyedében fokozatosan elhatalmasodó, gyógyíthatatlan betegség kínozta, melyet panasz nélkül, rendkívüli méltósággal viselt.

Csodával határos módon épp ez az utolsó tizennyolc esztendő volt Jéki László életé-

adatgyűjtés és levéltári munkák alapján, ritka dokumentumokra támaszkodva megírta a KFKI történetét. Szintén történészi kvalitásait dicséri *Vasasok Vasason – vasbányászat és vaskohászat a középkorban* című műve, melyben kimutatta, hogy szülőfaluja, Pécs-Vasas község minden bizonnyal Árpád-kori vasbányászairól kapta a nevét, és valószínűsítette a régi bányák színhelyét. E helytől nem messze a régészek később középkori vasolvasztó nyomaira bukkantak.

nek legaktívabb és legtermékenyebb periódusa. Kiváló pedagógusi képességeit édesapjától, a vasasi általános iskola tanárától örökölte. Bár a sors úgy hozta, hogy sosem állt egyetemi katedrán, a rádió- és tévécsatornák tudományos ismeretterjesztő műsorainak állandó vendégeként, a *Népszabadság* és számos más lap külső munkatársaként, a *Fizikai Szemle* és a *Magyar Tudomány* szerkesztőjeként, és csaknem 2500 cikk szerzőjeként többet tett a fizika eredményeinek terjesztéséért, mint a legtöbb hivatásos oktató. A Magyar Televízió *Mindentudás Egyeteme* című sorozatának egyik legnépszerűbb előadását Jéki László tartotta. Előadásának címevel (*Sugárözönben élünk*) Öveges József emléke előtt tisztelgett. A mindennapi életből jól ismert jelenségek segítségével tudományának legbonyolultabb felfedezéseit is képes volt üdítően egyszerű, világos mondatokban, mégis szakmailag korrekt módon bemutatnia. 2003-ban jelent meg *A gyilkos nő és a bab* című könyve, melyben konyhai példák kap-

csán ismertetett számos fontos fizikai és kémiai törvényszerűséget. Népszerűsítő írásainak legújabb gyűjteménye most áll megjelenés alatt a pécsi Hetedhétthár Kiadónál. Kiemelkedő ismeretterjesztő tevékenységéért tucatnyi kitüntetést kapott, köztük az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Prométheusz-érmét (1986), a Magyar Nukleáris Társaság Szilárd Leó-díját (1996), a Magyar Újságírók Szövetsége Hevesi Endre-díját (1999), az Akadémiai Újságírói Díjat (2002) és a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjét (2005).

A gyerekek és a fiatalok rajongtak érte. Lenyűgözte őket osztatlan figyelmével, diszkurált kedvességével, előítéletektől mentes, okos érveivel. Mindvégig hitt a tiszta ész erejében és a természettudományos módszerek hatékonyságában. Akkor is, amikor a természet erői már nem voltak kegyesek hozzá.

Pach János

a matematikai tudományok doktora
MTA Rényi Intézet

A kedves és nagyszerű munkatárstól megrendült szívvel búcsúzik

a *Magyar Tudomány* szerkesztősége

Kitekintés

ÓVATOSAN A VITAMINOKKAL!

A vitamin kiegészítők „megvédhetik” a szervezetet a mozgás jótékony hatásaitól – állítják a Jéni Egyetem kutatói. Michael Ristow és kollégái negyven önkéntest arra kértek, hogy egy hónapon át, heti öt alkalommal másfél órát mozogjanak. Közülük húszan naponta 1000 milligramm C-vitamint és 400 nemzetközi egység E-vitamint kaptak; a csoport másik fele nem részesült vitaminkúrában.

Ristowék izombiopsziás vizsgálattal – ez azt jelenti, hogy túvel izomsejteket távolítottak el – rendszeresen vizsgálták, hogy egy, a szabad gyökök mennyiségét jelző anyagból (TBARS) mennyit tartalmaznak a tanulmányban részt vevők izmai. Megállapították, hogy a vitamint nem fogyasztók körében a mozgás hatására az izomban kétszeresére emelkedett a szabad gyökök mennyisége, míg a másik csoportnál nem volt változás, vagyis a vitamint valóban megkötötték a szabad gyököket.

A kutatók ezt követően azt vizsgálták, hogy a mozgás a cukorbetegséget megelőző, ún. inzulinrezisztenciára gyakorolt, régóta ismert jótékony hatása hogyan jelenik meg a két csoportban. Azt tapasztalták, hogy a vitamint nem fogyasztók körében a mozgás hatására nőtt a sejtek inzulinérzékenysége, míg a másik csoportban ez nem történt meg. „Az antioxidánsok kivédtek a mozgás jótékony hatását” – magyarázza Ristow, bár figyelmeztet, hogy a tanulmányban részt vevők nagy dózisú vitaminokat kaptak.

Régóta folynak a viták a túlzott vitamin-fogyasztás ártalmairól, és például vannak korábbi adatok arról, hogy bizonyos antioxidánsok a dohányosokban növelhetik a tüdőrák kockázatát, illetve csökkenthetik a daganatos betegségek kezelésében használt kemoterápiás szerek hatékonyságát.

Ristow szerint sok zöldséget és gyümölcsöt kell enni, ezek ugyanis nem produkálják az antioxidánsok negatív hatását, másrészt a vitaminkészítmények úgysem helyettesíthetik a zöldségek, gyümölcsök fogyasztását.

Proceedings of the National Academy of Sciences; DOI: 10.1073/pnas.0903485106

GÉNTERÁPIA A CUKORBETEGSÉG EGYIK SZÖVŐDMÉNYE ELLEN

Amerikai ideggyógyászok a Harvard Medical School oktató kórházában (Brigham and Women's Hospital, Boston) évek óta cukorbeteg, és szövődményként súlyos neuropátiával küzdő betegeket kezeltek kísérleti génterápiás eljárással. Az idegrostok károsodása a páciensek lábán, lábfejen eredményezett például érzetkiesést és komoly fájdalmakat. A Dr. Allan Ropper által vezetett klinikai vizsgálatokra természetesen sikeres állatkísérletek után került sor, amelyek bizonyították, hogy ha az állatok izmába, az idegyökökhöz közeli területre bejuttatják az érképződést segítő ún. *vaszkuláris endoteliális növekedési faktor* (vascular endothelial growth factor – VEGF)